10. Oserchuk, O. V. (2014) *Fiscal efficiency of indirect taxes in Ukraine. Scientific works of the financial research Institute*, 2 (67). P. 59-70.
11. Oserchuk, O. V. & Rainova L. B. (2014) *Fiscal efficiency of direct taxes in Ukraine and factors that influenced it. Investment: practice and experience*, 8. P. 87-92.
12. Official site Of the state Treasury service of Ukraine. URL: <http://www.treasury.gov.ua> (date of treatment: 05.03.2009).
13. The official website of the State fiscal service of Ukraine. URL: <http://sfs.gov.ua> (date of treatment: 03.03.2009).
14. Podolska, V. O. (2007) *Financial analysis: a Training manual*. Kyiv : Center of educational literature, 488 p.
15. Filimonenkov, O. S. *Enterprise Finance*. URL: <http://fingal.com.ua/content/view/624/54/1/1/> (date of treatment: 03.03.2009).

ДАНИ ПРО АВТОРА

Сотніченко Олена Антонівна, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Національного університету харчових технологій
e-mail: Lena_sot@ukr.net

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Сотниченко Елена Антоновна, кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов Национального университета пищевых технологий
e-mail: Lena_sot@ukr.net

ABOUT THE AUTHOR

Sotnichenko Olena Antonovna, Ph.D. in Economics, associate professor of Finance, National University of food technologies
e-mail: Lena_sot@ukr.net

Рецензент: Гнатенко Олена Андріївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів Національного університету харчових технологій.

Подано до редакції 23.03.2019

Прийнято до друку 19.04.2019

УДК 336:368.1(477)

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-42-164-171>

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Воронкова О. М.

Оподаткування є одним з найдієвіших інструментів державного регулювання в періоди економічних криз та соціальної нестабільності. Податкове регулювання є важливим засобом непрямого впливу держави на різні аспекти соціально-економічного розвитку та діяльності платників податків і може чинити як стимулюючий, так і стримуючий вплив на страхову діяльність через оподаткування її фінансових результатів. Результативність такого впливу виявляється опосередковано, через позитивні або негативні зміни показників ефективності страхової діяльності. Вектор зміни цих показників має відповідати напряму податкового регулювання і корелювати з відповідними показниками сум податкових платежів. Багатоаспектність впливу податків на результати страхової діяльності в умовах динамічного соціально-економічного та інституційного середовища в Україні зумовлює необхідність постійної актуалізації аналітичних досліджень ефективності податкового регулювання з метою посилення його стимулюючого впливу на страховий сектор.

Предметом дослідження є комплекс показників, які характеризують вплив податкового регулювання на страхову діяльність в Україні через механізм прибуткового оподаткування її фінансових результатів. Метою роботи є аналіз сучасного стану податкового регулювання страхової діяльності та актуалізація його перспектив в Україні. В процесі дослідження використовувалися методи спостереження, аналізу, порівняння та логічного узагальнення.

У роботі проаналізовано фінансові показники, які характеризують ефективність діяльності страхових компаній, а також податкові зобов'язання по податку на прибуток підприємств у розрізі видів діяльності страховиків. Також проведено аналіз макроекономічних показників, які характеризують податкове навантаження на страховиків по податку на прибуток підприємств та його частку у відповідних надходженнях до бюджету. На основі співвіднесення виявлених тенденцій ефективності страхової діяльності та її оподаткування на мікро- і макрорівні оцінено регулюючий вплив прибуткового оподаткування на страхову діяльність.

За результатами дослідження зроблено висновок про відсутність чіткої кореляції між показниками, що характеризують сплату страховими компаніями податку на прибуток, та фінансовими показниками їх діяльності, що пояснюється ускладненим, неоднозначним і нестабільним механізмом нарахування даного податку. На сьогодні чинний механізм податкового регулювання не можна назвати ефективним ані у стимулюючому, ані у фіскальному аспекті. Проте рішення щодо відміни цього механізму має ґрунтуватися на основі системних і тривалих аналітичних спостережень.

Наголошено, що важливим напрямом подальших досліджень проблематики податкового регулювання страхової діяльності є обґрунтування такого механізму оподаткування страховиків, який забезпечить поєднання адекватного податкового навантаження з максимізацією їх фінансових результатів. Удосконалення зазначеного механізму має відбуватися на тлі загального стимулювання страхової діяльності і страхових інвестицій, а також посилення протидії відтоку страхового капіталу в офшори.

Результати дослідження можуть бути використані при підготовці проектів змін та доповнень до вітчизняного законодавства, яке регулює страхову діяльність та порядок її оподаткування, а також при розробці державних програм розвитку страхового ринку.

Ключові слова: податкове регулювання, страхова діяльність, страхові компанії, страховики, фінансові результати, доходи, прибуток, податок на прибуток підприємств, прибуткове оподаткування страхових компаній.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ НАЛОГОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ

Воронкова Е. Н.

Налогообложение является одним из самых действенных инструментов государственного регулирования в периоды экономических кризисов и социальной нестабильности. Налоговое регулирование – важное средство косвенного воздействия государства на различные аспекты социально-экономического развития и деятельности налогоплательщиков и может оказывать как стимулирующее, так и сдерживающее влияние на страховую деятельность через налогообложение ее финансовых результатов. Результативность такого воздействия проявляется косвенно, через положительные или отрицательные изменения показателей эффективности страховой деятельности. Вектор изменения этих показателей должен соответствовать направлению налогового регулирования и коррелировать с соответствующими показателями сумм налоговых платежей. Многоаспектность воздействия налогов на результаты страховой деятельности в условиях динамичной социально-экономической и институциональной среды в Украине вызывает необходимость постоянной актуализации аналитических исследований эффективности налогового регулирования с целью усиления его стимулирующего воздействия на страховой сектор.

Предметом исследования является комплекс показателей, характеризующих влияние налогового регулирования на страховую деятельность в Украине через механизм подоходного налогообложения ее финансовых результатов. Целью работы является анализ современного состояния налогового регулирования страховой деятельности и актуализация его перспектив в Украине. В процессе исследования использовались методы наблюдения, анализа, сравнения и логического обобщения.

В работе проанализированы финансовые показатели, характеризующие эффективность деятельности страховых компаний, а также налоговые обязательства по налогу на прибыль предприятий в разрезе видов деятельности страховщиков. Также проведен анализ макроэкономических показателей, характеризующих налоговую нагрузку на страховщиков по налогу на прибыль предприятий и его долю в соответствующих поступлениях в бюджет. На основе соотнесения выявленных тенденций эффективности страховой деятельности и ее налогообложения на микро- и макроуровне оценено регулирующее воздействие подоходного налогообложения на страховую деятельность.

На основании результатов исследования сделан вывод об отсутствии четкой корреляции между показателями, характеризующими уплату страховыми компаниями налога на прибыль, и финансовыми показателями их деятельности, что объясняется осложненным, неоднозначным и нестабильным механизмом начисления данного налога. Сегодня действующий механизм налогового регулирования нельзя назвать эффективным ни в стимулирующем, ни в фискальном аспектах. Но решение об отмене этого механизма должна основываться на основе системных и длительных аналитических наблюдений.

Отмечено, что важным направлением дальнейших исследований проблематики налогового регулирования страховой деятельности является обоснование такого механизма налогообложения страховщиков, который обеспечит сочетание адекватной налоговой нагрузки с максимизацией их финансовых результатов. Совершенствование указанного механизма должно происходить на фоне общего стимулирования страховой деятельности и страховых инвестиций, а также усиления противодействия оттоку страхового капитала в офшоры.

Результаты исследования могут быть использованы при подготовке проектов изменений и дополнений в отечественное законодательство, регулирующее страховую деятельность и порядок ее налогообложения, а также при разработке государственных программ развития страхового рынка.

Ключевые слова: налоговое регулирование, страховая деятельность, страховые компании, страховщики, финансовые результаты, доходы, прибыль, налог на прибыль предприятий, подоходное налогообложение страховых компаний.

CURRENT STATE AND PERSPECTIVES OF TAX REGULATION OF INSURANCE ACTIVITIES IN UKRAINE

Voronkova O. M.

Taxation is one of the most effective instruments of governmental regulation during periods of economic crises and social instability. Tax regulation is an important mean of indirect state influence state on different aspects of social and economic development and taxpayers' activities and can act as a stimulating and restraining influence on insurance activity through taxation of its financial results. The effectiveness of such influence is indirectly, through positive or negative changes in the performance of insurance activity indicators. The vector of change of these indicators should correspond to the direction of tax regulation and correlate with the corresponding indicators of the tax payments amounts. The multidimensional impact of taxes on the results of insurance activities in a dynamic social, economic and institutional environment in Ukraine necessitates the continual updating of analytical researches on the effectiveness of tax regulation in order to enhance its stimulating effect on the insurance sector.

The subject of the study is a set of indicators that characterize the impact of tax regulation on insurance activity in Ukraine through the mechanism of income taxation of its financial results. The aim of the study is to analyze the current state of tax regulation of insurance activity and update its perspectives in Ukraine. Methods of observation, analysis, comparison and logical generalization were used in the study.

Financial indicators that characterize the effectiveness of insurance companies as well as tax liabilities on corporate income tax in terms of types of insurance activities are analyzed in the study. Also the analysis of macroeconomic indicators that characterize the tax burden on insurers on corporate income tax and theirs share in the corresponding revenues to the budget is conducted. On the basis of the correlation of the identified trends in the insurance activities and their taxation at the micro and macro levels, the regulatory impact of income taxation on insurance activities is assessed.

According to the results of the study, it was concluded that there is no clear correlation between the indicators characterizing the payment of taxes by insurance companies and the financial indicators of their activities, which is explained by complicated, ambiguous and volatile mechanism of calculation of this tax. At the moment the actual mechanism of tax regulation can not be called effective either in the stimulus or in the fiscal aspect. However, the decision to cancel this mechanism should be based on systematic and long-term analytical observations.

Taking into account the results of the study, an important direction for further research on the issues of tax regulation of insurance activities is the justification of such a mechanism of insurers' taxation, which will ensure the combination of adequate tax burden with the maximization of their financial results. The improvement of this mechanism should take place in terms of general stimulation of insurance activity and insurance investments as well as an increase in counteraction to the outflow of insurance capital in the offshore.

The results of the study can be used in drafting amendments and additions to the Ukraine's legislation regulating insurance activity and the procedure for its taxation as well as in preparation government programs for the insurance market development.

Key words: tax regulation, insurance activity, insurance companies, insurers, financial results, income, profit, corporate income tax, income taxation of insurance companies.

JEL Classification: E 64, G 22, H 21

Постановка проблеми. Оподаткування є одним з найдієвіших інструментів державного регулювання в періоди економічних криз та соціальної нестабільності. Оподаткування істотно впливає на всі види економічної діяльності, зокрема страхову діяльність, для якої такий вплив може стати чинником подальшого існування.

В сучасних реаліях України страховий ринок має бути чинником активізації діяльності суб'єктів господарювання і забезпечення економічної рівноваги в країні, адже є найперспективнішим джерелом довгострокових інвестицій в реальний сектор економіки. Проте негативні тенденції суспільного розвитку України, серед яких перманентна економічна та політична криза, висока інфляція, нестабільність фінансового сектору, соціальна напруга, триваючий військовий конфлікт, а також введений з 2015 р. специфічний порядок оподаткування страхових компаній, не дають змоги забезпечити сталу активізацію страхової діяльності. Актуальність проблеми удосконалення податкового регулювання пов'язана насамперед не з істотним податковим тиском на страхові компанії, а з неефективністю механізму їх оподаткування в аспекті стимулювання страхової діяльності. Така ситуація спричинена відсутністю чіткої державної стратегії забезпечення сталого розвитку страхового ринку, зокрема за рахунок використання податкових інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, виділення недосліджених частин загальної проблеми. Проблематика страхування та його державного регулювання давно і широко обговорюється серед науковців і практиків. Постійне ускладнення політичних та соціально-економічних умов діяльності страховиків змушують фахівців ще активніше звертатися до проблем оподаткування страхової діяльності та використання податкових інструментів для регулюючого впливу на неї. Серед останніх досліджень проблематику оподаткування страхової діяльності в цілому та її прибуткового оподаткування зокрема розглядали О. Жам і В. Панькова [1], О. Квасовський і М. Стецько [2], О. Пономарьова, А. Синюк та А. Підгірний [3], К. Резніченко й

І. Самофат [4], О. Сидоренко [5]; проблематику регулювання та стимулювання страхової діяльності через використання податкового механізму – О.Тимошук [6], К. Ковальчук і Л. Петрова [7].

Віддаючи належне результатам наведених вище досліджень, необхідно зазначити, що багатоаспектність впливу податків на результати страхової діяльності в умовах динамічного соціально-економічного та інституційного середовища в Україні зумовлює необхідність постійної актуалізації аналітичних досліджень ефективності податкового регулювання з метою посилення його стимулюючого впливу на страховий сектор. Це зумовлює актуальність, наукове та практичне значення даної роботи.

Метою роботи є аналіз сучасного стану податкового регулювання страхової діяльності та актуалізація його перспектив в Україні. В процесі дослідження використовувалися методи спостереження, аналізу, порівняння та логічного узагальнення.

У роботі проаналізовано фінансові показники, які характеризують ефективність діяльності страхових компаній, а також податкові зобов'язання по податку на прибуток підприємств у розрізі видів діяльності страховиків. Також проведено аналіз макроекономічних показників, які характеризують податкове навантаження на страховиків по податку на прибуток підприємств та його частку у відповідних надходженнях до бюджету. На основі співвіднесення виявлених тенденцій ефективності страхової діяльності та її оподаткування на мікро- і макrorівні оцінено регулюючий вплив прибуткового оподаткування на страхову діяльність.

Виклад основного матеріалу. Страхова діяльність є захисним інструментом активізації діяльності суб'єктів господарювання та забезпечення соціальної стабільності в країні. Механізм страхового захисту активує в економічних суб'єктів бажання до підприємницького ризику, що в свою чергу стимулює інвестування коштів у розвиток бізнесу, зростання продуктивності праці, технічне оновлення виробничих потужностей, створення нових робочих місць тощо.

Особливістю діяльності страхової компанії є те, що на відміну від сфери виробництва, де товаровиробник спочатку здійснює витрати на випуск продукції, а потім уже компенсує їх за рахунок виручки від реалізації, страховик спочатку акумулює кошти, що надходять від страхувальника, створюючи необхідний страховий фонд, і лише після цього несе витрати, пов'язані з компенсацією збитків за укладеними страховими угодами.

Особливість оподаткування страховиків полягає у тому, що за основним видом діяльності страхових компаній, операційною страховою діяльністю, об'єктом оподаткування є дохід, а не прибуток. Що стосується інших видів діяльності страховика, то для них базою оподаткування є саме прибуток. Відповідно, результати діяльності страхових компаній в Україні підлягає оподаткуванню двома податками одночасно. Через такий порядок оподаткування, з одного боку, у розпорядженні страховиків залишається значна сума чистого доходу від основної діяльності, що ставить їх у особливе положення порівняно з іншими суб'єктами підприємництва. З іншого боку, подвоюється податковий тиск на страховиків, чого не скажеш про банки, які сплачують лише один податок на прибуток від всіх видів діяльності. Такий подвійний характер оподаткування має свої позитивні та негативні особливості і зумовлений двоїстим характером діяльності страховиків.

Двоїстий характер діяльності страховика, що полягає у одночасному здійсненні ним страхової та інших видів діяльності (інвестиційної, фінансової тощо) зумовлює специфіку формування його фінансових результатів до оподаткування (доходів та прибутку). Таким чином, страхові компанії, що провадять свою діяльність на території України, можуть сплачувати загальнодержавні та місцеві податки, серед яких: податок на прибуток підприємств, ПДВ, мито та податок на майно. Чинне податкове законодавство передбачає двоступеневу систему оподаткування страховиків податком на прибуток, яка полягає у тому, що для результатів основної операційної діяльності у вигляді доходу застосовується ставки податку у розмірі 0% та 3%, а для результатів іншої діяльності (інвестиційна, фінансова, інша операційна) у вигляді прибутку – у розмірі 18% [8].

Зміна податкових ставок та бази оподаткування є ключовим методом податкового регулювання, застосування якого забезпечує швидку і ефективну зміну пріоритетів у соціально-економічній політиці. Податкове регулювання може чинити як стимулюючий, так і стримуючий вплив за рахунок використання податкових інструментів. Звуження чи розширення бази оподаткування означає зменшення чи збільшення податкових зобов'язань, і відповідно податкового тиску, що створює додаткові обмеження або стимули для розвитку. Відчутний ефект досягається також за рахунок диференціації податкових ставок. На прикладі страхової діяльності це відбувається наглядно. Податкові ставки та база оподаткування для страхової діяльності відрізняються від інших суб'єктів фінансової діяльності, а саме: для лайфових страхових компаній визначена ставка 0% з доходу; для нон-лайфових – 3% з доходу; ставка податку на прибуток від інших, ніж страхування, видів діяльності, – у розмірі 18% з прибутку є однаковою для обох видів компаній. В той час інші фінансові установи нараховують даний податок за фіксованою ставкою. Нульова ставка свідчить про намір уряду стимулювати сектор особового страхування, що в подальшому може максимізувати надходження до бюджету від цього сектору, а також зменшити бюджетні видатки на соціальний захист.

Крім податкових ставок та бази оподаткування, ефективним інструментом податкового регулювання є податкові пільги, які означають повне або часткове звільнення від оподаткування окремих категорій платників або об'єктів оподаткування. В сфері страхової діяльності окремі пільгові умови надано не самим компаніям, а їх клієнтам. На відміну від клієнтів ризикових страхових компаній, у страхувальників життя є право на податкову знижку. Оскільки внески по лайфових полісах здійснюються вже після сплати громадянами податку на доходи фізичних осіб, держава зобов'язується повернути страхувальникам переплату за рахунок зменшення бази оподаткування. Таким чином держава, хоч і непрямо, стимулює попит на відповідні страхові послуги.

Зважаючи на те, що основним інструментом податкового регулювання виступає податок на прибуток відповідно до його істотного впливу на кінцевий фінансовий результат страховиків, то зосередимося на дослідженні саме його впливу. Інші податки, які сплачує страховик, істотно не впливають на його фінансовий стан. До того ж збір повної інформації щодо їх сплати майже неможливий. Спробуємо оцінити стан податкового регулювання страхової діяльності, проаналізувавши ефективність діяльності страховиків на основі тенденцій формування їх фінансових результатів в умовах чинного порядку їх прибуткового оподаткування.

Фінансовий результат страхової компанії складається з фінансових результатів від звичайної та надзвичайної діяльності, а саме від основної діяльності, фінансових операцій, від іншої звичайної діяльності та від надзвичайних подій. Відповідно до пп. 141.1.2 Податкового кодексу України спеціальний об'єкт оподаткування розраховується як сума страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, нарахованих за договорами страхування і співстрахування. При цьому страхові платежі, страхові внески, страхові премії за договорами співстрахування включаються до складу об'єкта оподаткування страховика тільки в розмірі його частки страхової премії, передбаченої договором співстрахування. Зведені фінансові результати діяльності страхових компаній в Україні надано в таблиці 1.

Таблиця 1. Фінансові результати від звичайної діяльності страховиків та надзвичайних подій, млн. грн.

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2017р. до 2015р., %
Результат основної діяльності	1055,3	52,6	128,6	12,2
Результат фінансових операцій	1371,3	833,0	1839,9	134,2
у тому числі від участі в капіталі	6,8	40,1	76,6	1126,5
Результат іншої звичайної діяльності	-2012,4	-247,0	-682,8	166,1
Результат надзвичайних подій	-12,0	-6,5	0,0	100,0
Загальний фінансовий результат	409,0	672,2	1362,3	333,1
Фінансовий результат до оподаткування	2433,4	925,7	2045,1	84,0

Джерело: наведено і розраховано за даними Нацкомфінпослуг [9].

Відповідно до даних таблиці 1, загальний фінансовий результат страхової діяльності за 3 роки чинного порядку її прибуткового оподаткування збільшився більше ніж у 3 рази, а фінансовий результат до оподаткування зменшився на 16%. Це відбулося на тлі скорочення у 8 разів фінансового результату від основної діяльності. Інші показники фінансових результатів зросли, істотно зростання на 34,2% показав результат від фінансових операцій. Фінансові результати від надзвичайних подій та від іншої звичайної діяльності протягом всього мали від'ємне значення, проте збитки від першої істотно скоротились, від другої – зійшли до нуля.

Фінансовий результат страхової компанії визначається двома показниками – доходами та витратами. Варто відзначити, що доходи страховиків за аналізований період характеризувались певною волатильністю, хоча загалом мали тенденцію до зростання. Лідерами серед доходів страховиків були дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя, інші доходи та дохід від реалізації послуг зі страхування життя. Найбільший темп зростання показали частки страхових виплат і відшкодувань, компенсовані перестраховиками та дохід від надання послуг, що безпосередньо пов'язані із видами діяльності, зазначеними у статті 2 Закону України «Про страхування». Загалом на зниження доходів за останні роки чинить істотний вплив загальна негативна соціально-економічна та політична ситуація, яка породжує низьку платоспроможність та побоювання потенційних клієнтів щодо вкладання коштів на довгий термін. Різке зростання доходів страховиків у 2015 р. мало переважно технічний характер і насамперед було пов'язане з переоцінкою активів та перерозподільчими процесами, зокрема за участю перестраховиків.

Для визначення фінансового результату доходи мають бути зменшені на витрати. Витрати страховиків в динаміці знижувались до 2015 р., а у 2015 р. зросли аж на 42% відносно 2014 р. На збільшення витрат вплинуло зростання виплат викупних сум за попередні два роки, що спричинене великою кількістю достроково розірваних договорів через зниження попиту на страхування у період політико-економічного загострення у країні. Іншим фактором впливу можна назвати очищення банківської системи від збиткових та неспроможних відповідати за своїми зобов'язаннями банків, що у свою чергу відобразилось на збільшенні відрахувань до технічних резервів та зростанні страхових виплат за договорами страхування фінансових ризиків та кредитів. Найбільші темпи зростання показали витрати, пов'язані з укладанням та пролонгацією договорів перестраховування, страхові виплати та страхові відшкодування та виплати викупних сум, що пояснюється відповідною кон'юктурою страхового ринку.

Фінансові результати страхових компаній у вигляді доходів і прибутку є об'єктом для нарахування основного податку, який вони сплачують – податку на прибуток підприємств, суми якого у розрізі видів діяльності наведено в таблиці 2.

За даними консолідованої фінансової звітності страхових компаній, майже вся сума податку на прибуток підприємств складається з податку на прибуток від звичайної діяльності, на податок на прибуток від надзвичайної діяльності припадає мізерна сума. Основну частину податку на прибуток від звичайної діяльності страхових компаній складає податок на валові доходи від діяльності з видів страхування, інших, ніж страхування життя, нарахування якого зросли за аналізований період на 54%. Це, в свою чергу, було

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ, КРЕДИТ

ключовим чинником зростання загальної суми податку на прибуток від звичайної діяльності на 23%. Суми податку на валові доходи від діяльності із страхування життя та від операцій з перестраховиками–нерезидентами також істотно зросли, проте зважаючи на незначну абсолютну суму не є істотними чинниками оподаткування, особливо остання.

Таблиця 2. Податки на прибуток від звичайної діяльності та прибуток від надзвичайних подій, млн. грн. (за даними консолідованої звітності страхових компаній)

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2017р. до 2015р., %
Податок на прибуток від звичайної діяльності	854,9	942,8	1051,0	122,9
у тому числі на валові доходи від діяльності з видів страхування, інших, ніж страхування життя	522,6	643,8	804,8	154,0
на валові доходи від діяльності із страхування життя	21,8	46,1	41,0	188,1
на операції з перестраховиками - нерезидентами	0,9	1,6	1,1	122,2
Податки на прибуток від надзвичайних подій	0,0	0,1	0,0	-

Джерело: наведено і розраховано за даними Нацкомфінпослуг [9].

Розглянемо показники сплати податків страховиками на макрорівні. Загальне податкове навантаження на страховиків з податку на прибуток підприємств і частку сплаченого страховими компаніями даного податку у загальній сумі його надходжень до бюджету наведено в таблиці 3.

Слід зауважити, що динаміка показників сплати податку на прибуток підприємств страховими компаніями в аналізованому періоді була нестабільною, проте адекватною як зовнішнім, так і внутрішнім умовам їх функціонування. Зростання зазначених показників у 2015-2016 рр. мало підставою істотне скорочення доходів від основної діяльності, які оподатковуються за ставкою 0%, зростання доходів від фінансових операцій, які оподатковуються за ставкою 18% та істотне зменшення збитків від іншої звичайної діяльності. Зменшення показників сплати податку на прибуток у 2017 р. відбулося за рахунок зменшення доходів від основної діяльності та збільшення збитків від іншої звичайної діяльності.

Таблиця 3. Показники сплати податку на прибуток страховими компаніями

Показники	2015р.	2016р.	2017р.	2017р. до 2015р., %
Податкове навантаження на страховиків з податку на прибуток підприємств, %	1,7	2,6	2,3	135,3
Частка сплаченого страховиками податку на прибуток підприємств у загальній сумі його надходжень до бюджету, %	0,6	1,7	1,3	216,7

Джерело: наведено і розраховано за даними Нацкомфінпослуг [9] та Державної казначейської служби України [10].

Загалом треба вказати на відсутність чіткої кореляції між показниками, що характеризують сплату страховими компаніями податку на прибуток, та фінансовими показниками їх діяльності, що пояснюється ускладненим, неоднозначним і нестабільним механізмом нарахування даного податку. По суті, податкове навантаження на страхові компанії зросло не внаслідок запровадження подвійної податкової ставки, а в більшій мірі за рахунок зміни об'єкта оподаткування прибутку. Адже податкове законодавство до 2015 р. включало до складу доходів, що оподатковувались за ставкою 3%, більш широкий перелік доходів від здійснення страхової діяльності, а саме: страхові премії; інвестиційний дохід, нарахований страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя; суми винагород, належних страховику за укладеними договорами страхування, співстрахування, перестрахування; доходи від реалізації права регресної вимоги страховика до страхувальника або іншої особи, відповідальної за заподіяні збитки в частині перевищення над виплаченими страховими відшкодуваннями та інші доходи, нараховані страховиком у межах страхової діяльності. З 2015 р. за цієї ставки оподатковують лише страхові премії, інше відноситься до бази оподаткування податком на прибуток зі ставкою 18%. Проте з 2015 р. для страховиків значно розширюють перелік витрат від здійснення їх діяльності, які істотно зменшують фінансовий результат до оподаткування, а також позбавляють страховиків права зменшувати свій дохід на суму страхових платежів за договорами перестрахування.

За результатами аналізу сплати податків можна зробити висновок про тимчасове посилення податкового тиску на фінансові результати страховиків, зумовлене введенням двоступеневої системи їх прибуткового оподаткування, що підтверджується зростанням показників сплати податків у 2015-2016 рр. Проте зменшення зазначених показників у 2017р. свідчить про те, що страхові компанії пристосувались до подвійної системи прибуткового оподаткування, зменшуючи прибуток та доходи до оподаткування розширення відповідних витрат. Тому чинний механізм податкового регулювання не можна вважати ефективним ані у стимулюючому, ані у фіскальному аспекті.

Аналітичне дослідження дозволило виявити особливості оподаткування та податкового регулювання страхової діяльності в Україні, що надає змогу констатувати необхідність стимулювання усіх напрямів

страхової діяльності за рахунок використання інструментів податкового регулювання за умов адекватного податкового навантаження і максимізації фінансових результатів страховиків.

Висновки. Страхові компанії, які провадять свою діяльність на території України, є платниками податків та податковими агентами. В Україні страховики можуть сплачувати загальнодержавні та місцеві податки, серед яких податок на прибуток підприємств, ПДВ, мито та податок на майно. При цьому, ПДВ сплачується лише від надання послуг, відмінних від страхових. Особливість оподаткування полягає у процесі нарахування податку на прибуток підприємств. За нормами податкового законодавства, що вступили в дію з 1.01.2015 р., передбачається застосування податкових ставок на два об'єкти: для результатів основної операційної діяльності застосовується ставка податку у розмірі 0% та 3%, а для результатів іншої діяльності (інвестиційна, фінансова, інша операційна) – у розмірі 18%. Також страховики у ролі податкових агентів перераховують до бюджету податок на доходи фізичних осіб з сум страхових виплат за договорами страхування життя та пенсії за своїх клієнтів, а також з виплат на користь нерезидентів.

Податкове регулювання є важливим засобом непрямого впливу держави на різні аспекти соціально-економічного розвитку та діяльності платників податків через використання податкових інструментів. Податкове регулювання може чинити як стимулюючий, так і стримуючий вплив на страхову діяльність через оподаткування її фінансових результатів. Результативність такого впливу виявляється опосередковано, через позитивні або негативні зміни показників ефективності страхової діяльності, насамперед її фінансових результатів. Вектор зміни цих показників має відповідати напрямку податкового регулювання і корелювати з відповідними показниками сум податкових платежів.

За результатами аналізу формування і оподаткування фінансових результатів страхових компаній в умовах чинного з 1.01.2015 р. порядку їх прибуткового оподаткування можна констатувати відсутність чіткої кореляції між показниками, що характеризують сплату страховими компаніями податку на прибуток та фінансовими показниками їх діяльності. Загальний фінансовий результат страхової діяльності збільшився більше ніж у тричі, проте фінансовий результат страхових компаній до оподаткування зменшився на 16%, а сума податку на прибуток збільшилася майже на чверть. Дослідивши показники сплати страховиками податку на прибуток підприємств, можна констатувати тимчасове посилення податкового тиску на страховиків, зумовлене введенням подвійної системи їх прибуткового оподаткування, в 2015-2016 рр. Проте зменшення зазначених показників у 2017р. свідчить про те, що страхові компанії пристосувались до подвійної системи прибуткового оподаткування, зменшуючи фінансові результати до оподаткування через легальне збільшення відповідних витрат. Тому на сьогодні чинний механізм податкового регулювання важко назвати ефективним ані у стимулюючому, ані у фіскальному аспекті. Проте пропозиції щодо відміни цього механізму вважаємо передчасними, оскільки потрібен певний час, щоб на основі системних і тривалих аналітичних спостережень довести ефективність або неефективність зазначеного механізму.

Враховуючи зазначене вище, важливим напрямком подальших досліджень проблематики податкового регулювання страхової діяльності є обґрунтування такого механізму оподаткування страховиків, який забезпечить поєднання адекватного податкового навантаження з максимізацією їх фінансових результатів. Удосконалення зазначеного механізму має відбуватися на тлі загального стимулювання страхової діяльності і страхових інвестицій, а також посилення протидії відтоку страхового капіталу в офшори.

Список використаних джерел

1. Жам О. Ю., Панькова В. А. Оподаткування страхової діяльності податком на прибуток підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. № 23. С. 86–89.
2. Квасовський О., Стецько М. Сучасні трансформації та проблемні аспекти оподаткування фінансових результатів діяльності страховиків в Україні. Світ фінансів. 2017. № 3 (52). С. 19–33.
3. Пономарьова О. Б., Синюк А. О., Підгірний А. Т. Оподаткування страхових компаній в Україні: зарубіжний досвід, проблеми та перспективи. Молодий вчений. 2016. № 12. С. 847–851.
4. Резніченко К. Г., Самофат І. С. Особливості оподаткування страхових компаній в Україні. Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. 2015. № 1. С. 143–154.
5. Сидоренко О. С. Особливості оподаткування страховиків України: проблемні питання. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2016. № 3. С. 214–222.
6. Тимошук О. В. Теоретичні аспекти податкового регулювання страхової діяльності. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2014. № 2 (17). С. 146–152.
7. Ковальчук К. Ф., Петрова Л. В. Стимулювання розвитку страхової діяльності через механізм оподаткування доходів страхових компаній. Економіка і суспільство. 2018. Випуск 14. С. 815–820.
8. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (із змінами і доповненнями). URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2755-17>
9. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL: <http://nfp.gov.ua>
10. Офіційний сайт Державної казначейської служби України. URL: <http://www.treasury.gov.ua>

References

1. Zham, O. Yu. & Pankova, V. A. (2017) *Opodatkuvannia strakhovoi diialnosti podatkom na prybutok pidpriemstv*. [Taxation of insurance activity by a corporate income tax]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, 23. 86–89.

2. Kvasovskiy, O. M. & Stets'ko, M. V. (2017) *Suchasni transformatsii ta problemni aspekty opodatkovannia finansovykh rezultativ diialnosti strakhovykh v Ukraini*. [Modern transformations and problem aspects of financial results taxation of insurers activity in Ukraine]. *Svit finansiv*, 3. 19–33.
3. Ponomar'ova, O. B., Syniuk, A. O. & Pidhirnyi, A. T. (2016) *Opodatkovannia strakhovykh kompanii v Ukraini: zarubizhnyi dosvid, problemy ta perspektvy*. [Taxation of insurance companies in Ukraine: foreign experience, problems and prospects]. *Molodyi vchenyi*, 12. 847–851.
4. Reznichenko, K. H. & Samofat, I. S. (2015) *Osoblyvosti opodatkovannia strakhovykh kompanii v Ukraini*. [Taxation features of insurance companies in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoho universytetu derzhavnoi podatkovoi sluzhby Ukrainy*, 1. 143–154.
5. Sydorenko, O. S. (2016) *Osoblyvosti opodatkovannia strakhovykh Ukrainy: problemni pytannia*. [Taxation features of Ukrainian insurers: problem issues]. *Problemy i perspektvy ekonomiky ta upravlinnia*, 3. 214–222.
6. Tymoshchuk, O. V. (2014) *Teoretychni aspekty podatkovoho rehuliuвання strakhovoi diialnosti*. [Theoretical aspects of tax regulation of insurance activity]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*, 2(17). 146–152.
7. Kovalchuk, K. F. & Petrova, L. V. (2018) *Stymuliuvannia rozvytku strakhovoi diialnosti cherez mekhanizm opodatkovannia dokhodiv strakhovykh kompanii*. [Stimulation of the insurance business development through the mechanism of taxation of income of insurance companies]. *Ekonomika i suspilstvo*, 14. 815–820.
8. Tax Code of Ukraine. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/go/2755-17> (in Ukr.)
9. Ofitsiynii sait Natsionalnoi komisii, sho zdiisnue derzhavne reguluvannya u sferi rinkiv finansovih poslug. URL: <http://nfp.gov.ua>
10. Ofitsiynii sait Derzhavnoi kaznacheisoi sluzhby Ukrainy. URL: <http://www.treasury.gov.ua>

ДАНИ ПРО АВТОРА

Воронкова Олена Миколаївна, доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансових ринків
Університет державної фіскальної служби України
вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська обл., 08201, Україна
e-mail: Voronkova303@gmail.com
orcid.org/0000-0002-7956-7768

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Воронкова Елена Николаевна, доктор экономических наук, профессор,
профессор кафедры финансовых рынков
Университет государственной фискальной службы Украины
ул. Университетская, 31, г. Ирпень, Киевская обл., 08201, Украина
e-mail: Voronkova303@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Voronkova Olena, Doctor of Economic Sciences, Professor,
Professor of Department of financial markets
University of State Fiscal Service of Ukraine
University street, 31, Irpin, Kiev reg., 08201, Ukraine
e-mail: Voronkova303@gmail.com

Подано до редакції 14.03.2019

Прийнято до друку 05.04.2019

УДК 336.221.262

<https://doi.org/10.31470/2306-546X-2019-42-171-179>

СИСТЕМА ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ В УКРАЇНІ: ТЕОРІЯ ТА РЕАЛІЇ

Бедриниць М. Д.

Стаття присвячена проблемі удосконалення системи прогнозування податкових надходжень в Україні. Прогнозування податкових надходжень у бюджетній системі є ключовим інструментом реалізації державної податкової політики. Цей процес являє собою систематичну роботу щодо розрахунку податкових надходжень на майбутнє. Мета податкових прогнозів полягає у визначенні податкових надходжень на певний період часу з урахуванням їх економічно обґрунтованого рівня.

Автором доведено, що ця сфера державного управління та економіко-аналітичної практики вимагає вдосконалення з урахуванням прогресивних напрацювань, які довели свою ефективність у західних країнах. Аналіз помилок прогнозування основних бюджетних податків в Україні було проведено шляхом порівняння прогнозного показника на кінець періоду (з урахуванням змін, що мали місце протягом бюджетного року) з фактичними значеннями.